

Páles Zsolt köszöntője az EME és a KAB közgyűlésén 2025 novemberében.

Tisztelt Elnök Asszony és Elnök Urak!
Tisztelt Hölgyeim és Uraim, Kedves Vendégek!

A magyar tudományosság különleges évfordulók előtt áll: 2025. november 3-án ünnepeljük az MTA elődjének, a Magyar Tudós Társaságnak a megalapítását. Milyen külföldi és hazai események vezettek el a Magyar Tudós Társaságnak, a Magyar Tudományos Akadémia elődjének 1825-ben történt megalapításához.

A tudományos kutatások előmozdítása, a tudományos eredmények megismer-tetése céljából már a 17.-18. században több országban hoztak létre tudományos akadémiákat, tudományos társaságokat. Például a Francia Tudományos Akadémiát (Académie Française) 1635-ben alapította Richelieu bíboros, XIII. Lajos főminisztere. A brit Királyi Társaságot (The Royal Society of London for Improving Natural Knowledge) II. Károly király, az Orosz Tudományos Akadémiát (Rosszijszkaja Akagyemija Nauk) pedig Nagy Péter cár hozta létre 1724-ben. Az Osztrák Tudományos Akadémiát (Österreichische Akademie der Wissenschaften), viszonylag későn, I. Ferdinánd osztrák császár hívta életre 1847-ben. Közös jellemzője ezeknek a tudományos szervezeteknek, hogy központi – uralkodói akarat hatására jöttek létre.

Hazánkban az akadémiai eszme első csíráját a *renaissance* vetette el. Már Nagy Lajosnak is volt főiskolája Pécsen, III. Béla Veszprémben, Zsigmond pedig Budán alapított még tekintélyesebbet. De Mátyás gyűjtött először tudósokat maga körül udvarába, nem tanítás, hanem a tudomány és művészet művelése s terjesztése céljából. Az akadémiai eszmét, mint tudós társaságét, majdnem két század múlva, Bod Péter, a magyar református egyház történetírója vetette fel először 1756-ban. Az *Egy magyar társaság iránt való jámbor szándék* című 1781-ben megjelent írásában Bessenyei György egy magyar nemzeti tudós társaság alapítását kezdeményezte. Sajnos a viharos történelmi korszak nem kedvezett a javaslat megvalósításának.

1825. november 3-án a pozsonyi országgyűlés alsótáblájának kerületi ülésén Felsőbüki Nagy Pál, a rendi ellenzékiesség vezéralakja élesen kikelt a nemzeti kultúra és az anyanyelv ügye iránt bűnös közönnyel viseltető mágnások ellen. A szemrehányás hatására a hallgatóság soraiban helyet foglaló ifjú gróf Széchenyi a következő ajánlást tette: „Tisztelt Statusok és Rendek! Én ugyan nagy nem vagyok, de vagyonos ember vagyok, azért nemzeti nyelvemnek gyarapítására egy egész esztendei jövedelmemet ajánlom, úgy, hogy ennek a kívánt célra való fordítása s elrendelése mindenkor az ország gyűlésétől függjön.”

Széchenyi hatvanezer forintos adománya nem ötletszerű és magányos tett volt. A Nemzeti Múzeumot megalapító apja példáját követve, kötelességtudattól

és hivatásérzettől indítatva már évek óta kereste a cselekvés terét. A beszédét követő reakciók pedig arról tanúskodnak, hogy az alapítás többek szervezett akciója lehetett. Széchenyi példáját azonnal követte még két barátja, Károlyi György, Andrássy György és Vay Ábrahám grófok is. Ők négyen számítottak alapítóknak, akiknek a később elfogadott alapszabály állandó helyet biztosított az igazgatótanácsban is. A pozsonyi országgyűlés alatt még számos mágnás, főpap és köznemes csatlakozott hozzájuk kisebb-nagyobb összeggel, pl. Sina Simon nyolcvanezer, herceg Batthyány Fülöp ötvenezer, gróf Károlyi György negyvenezer, József nádor pedig tízezer ezüst forinttal. Így 1827-re mintegy 250 ezer forintos alaptőke gyűlt össze, aminek a kamatai jelentették a későbbiekben az intézmény működésének fő forrását. A kor szokásainak megfelelően a nagyobb adakozók nem a felajánlott összeget, hanem annak kamatait fizették be évente az Akadémia pénztárába.

Külön említést érdemel Teleki József gróf pénzben alig kifejezhető adománya, aki 1826-ban családjá 25 ezer kötetből álló értékes könyvtárát engedte át, megalapozva ezzel az Akadémiai Könyvtárat. Ezeknek a bicentenáriumi évfordulóknak köszönhető, hogy a magyar parlament 2025-öt és 2026-ot a magyar tudomány évének nyilvánította. A fentieken túl az MTA Debreceni Akadémiai Bizottsága megalapításának 50. évfordulóját is ünnepeljük majd 2026-ban.

Az említett évfordulók arra köteleznek bennünket, hogy áttekintsük a magyar tudományosság elmúlt 200 évét és rávilágítsunk arra, hogy milyen szerepet játszottak tudósaink az elmúlt 2 évszázadban. Tesszük mindezt egy olyan korban, amikor tudomány szerepét sokan megkérdőjelezzik. A pandémiát követően, az internetes kommunikációnak is köszönhetően az áltudományos nézetek terjedése soha nem látott méreteket öltött. A tudományos kutatóknak a kutatásra fordítható források csökkenésével, a tudományos publikálásban mutatkozó anomáliákkal is meg kell küzdeniük. A predátor kiadók és a predátor folyóiratok veszélyeztetik a magas minőségű publikációk megjelentetését. A kutatás szabadsága, a kutatók, egyetemek autonómiája is komoly veszélyben forog. Ahhoz, hogy olyan Nobel-díjasaink, mint Karikó Katalin, Krausz Ferenc, vagy Krasznahorkai László születhessenek, az iskolarendszer legalsó szintjétől kezdve minőségi oktatásra van szükség. Elegendő számú és jól képzett tanárok hiányában ez nem sikerülhet. Meggyőződésem, hogy a mai világ nagy kihívásaira, a járványok terjedésére, a klímaváltozás okozta folyamatok fékezésére, az egészséges és fenntartható élet biztosítására csak a tudomány segítségével lehet jó és megbízható válaszokat találni.

A Magyar Tudomány Ünnepe jó alkalmat teremt ahhoz, hogy megismerjük a magyar tudósoknak a fenti problémák megoldása érdekében tett erőfeszítéseit, és elért eredményeit. Köszönöm a megtisztelő figyelmüket!